

ÜNİTE III

HAC VE KURBAN

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENECEĞİZ?

1. HAC İBADETİ

- 1.1. Hac Nedir ve Niçin Yapılır?
- 1.2. Hac Kimlere Farzdır?
- 1.3. Hac İle İlgili Kavramlar (İhram, Tavaf, Sa'y, Vakfe)
- 1.4. Hac İle İlgili Mekânlar
 - 1.4.1. Kâbe
 - 1.4.2. Safa ve Merve
 - 1.4.3. Arafat Dağı
 - 1.4.4. Müzdelife ve Mina
- 1.5. Hac Nasıl Yapılır?
- 1.6. Umre
- 1.7. Medine'yi ve Mescid-i Nebi'yi Ziyaret
- 1.8. Haccın İnsan Davranışları Üzerindeki Etkisi

2. KURBAN İBADETİ

- 2.1. Dinlerde Kurban
- 2.2. Hz. İbrahim ve Kurban
- 2.3. Kurban Nasıl Kesilir?
- 2.4. Kurban, Allah'a Yakınlaşmanın Bir Aracıdır
- 2.5. Kurban, İnsanlar Arasında Dayanışmayı Sağlar

BU ÜNİTEYE NEDEN ÇALIŞMALIYIZ?

Bu üniteyi çalıştığımızda;

- * Hac ibadetinin ne anlama geldiğini anlayacak,
- * Haccın kimler için farz olduğunu öğrenecek,
- * Kurbanın dinimizde Allah rızasını kazanmak için yapılan bir ibadet olduğunu kavrayacaksınız.

BU ÜNİTEYE NASIL ÇALIŞACAĞIZ?

- * Konu içindeki soruları yanıtlayınız.
- * Uyarıları dikkatle okuyunuz.
- * Çevrenizde gözlem yapınız.
- * Hacca gidenlerden anılarını dinleyiniz.
- * Hac konusunda çeşitli kaynaklardan bilgi edininiz.

OKUMA PARÇASI**HAC**

Mekke'deki Kâbe'yi ziyaret etmelidir,
Ömründe herkes bir yol buraya

Döner gibi yıldızlar çevresinde güneşin,
Kâbe'nin etrafında döne döne birleşin.

Kâbe'yi tavaf etmek bu dönmenin adıdır,
Biliniz ki bu dönme ruhların kanadadır!

Sırtındaki elbise çıkar herkesin o gün,
İhram giyip cümlesi sanki ederler düğün.

On bin, yüz bin seslerle Allah'ı çağırırlar,
“Allah'ım buyur!” diye durmadan bağırırlar.

Arafat yerindeki vakfe buna denilir,
Bu vakfede insana Allah'ın sesi gelir!

Günahlardan sıyrılır hacca giden insanlar,
Allah'a yaklaşmayı insan burada anlar.

M. Ş. YALTKAYA

1. HAC İBADETİ

1.1. Hac Nedir ve Niçin Yapılır?

İslâm'ın şartlarından birisi de hacca gitmektir. Kur'an-ı Kerim'de **“Yolu-na gücü yetenlerin o evi hacetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. (Ali İmran 97)** buyrulmaktadır. Hac ibadeti müslümanlara farz kılınmıştır. Bu ayette geçen **“Yolu-na gücü yetenler”** ifadesi hacca gitme imkânına sahip olanlar demektir.

KÂBE

Hacın sözlük anlamı, kutsal yerleri ziyarete yönelmektir. Dinî bir terim olarak ise yılın belli günlerinde, usulüne göre ihram giyerek Arafat'ta vakfe yapmak ve Kâbe'yi tavaf etmektir.

Hacca giden Müslümanlar, İslâmiyetin doğup geliştiği kutsal yerleri ziyaret ederler. Dünyanın çeşitli yerlerinden gelmiş olan Müslümanlar hacda buluşurlar ve tanışırlar. Bembeyaz ihramlara bürünerek Yüce Allah'a dua ve niyaz ederler. Böylece İslâm'ın birlik ve kardeşlik ilkesini birlikte yaşarlar. Sonunda da canlı dinî duygu ve heyecanlarla yurtlarına dönerler. Peygamberimiz hac ile ilgili şöyle buyurmuştur. **Hac ediniz; zira su dışımızdaki kirleri temizlediği gibi hac ibadeti de günahları yok eder (Kenzülfan s.19, H.N.93).**

1.2. Hac Kimlere Farzdır?

Gücü yeten her Müslümanın ömründe bir defa hacca gitmesi farzdır. Bir Müslümana hacın farz olabilmesi için şu şartları taşıması gerekir:

1. Hür, ergin ve akıllı olmak.
2. Hac ibadetini yerine getirebilmesi için yeterli vakti bulunmak.
3. Hacca gidip gelinceye kadar kendisinin ve ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir ekonomik güce sahip olmak.
4. Yol masraflarını karşılayacak kadar zengin olmak.
5. Sağlıklı olmak.
6. Yol güvenliği olmak (savaş ve bulaşıcı hastalıkların olmaması).

1.3. Hac İle İlgili Kavramlar (İhram, Tavaf, Sa'y, Vakfe)

İhram: Hacca giden müslümanların Mekke yakınlarında “Mikat” denilen yerde giydikleri, peştemala benzer, dikişsiz iki parça örtüye denir.

Kadınlar ihram elbisesi giyemezler. Uzun, entari biçiminde bir giysiyle hac ve umre yaparlar. İhrama giren kişi boy abdesti alır ve iki rekât namaz kılar. İhramlının av hayvanlarını öldürmesi, münakaşa ve kavga etmesi, tırnak kesmesi, ot ve ağaçları koparıp kesmesi yasaktır.

Vakfe: “Durma” demektir. Haccın farzlarından. Arefe günü (Kurban Bayramı’ndan bir gün önce) Arafat denilen yerde bulunmaktır. Hacılar burada dua ve ibadet ile vakit geçirirler.

Tavaf : Kâbe’nin etrafında Hacerül Esved denilen taşın bulunduğu köşeden başlanmak suretiyle Kâbe soluna alınarak yedi defa dolaşmaktır. Kurban Bayramı’nın ilk üç gününde Kâbe’yi tavaf etmek farzdır. Kâbe’nin etrafında bir kez dönmeye “şavt” ismi verilir.

Sa’y : Hac ve umre ibadeti için Mekke’ye gelen kimsenin, Kâbe’nin yakınındaki Safa ve Merve tepeleri arasında yedi kez gidip gelmesidir.

1.4. Hac İle İlgili Mekânlar

1.4.1. Kâbe

Kâbe, yeryüzünde yapılan ilk ibadet yeridir. Müslümanların kiblesidir. Arabistan'ın Mekke şehrinde **Mescid-i Haram**'ın tam ortasında dikdörtgen şeklinde yapılmış bir binadır. İçinde ağaç sütun ve Kâbe'nin damına çıkmak için bir merdiven vardır. Binanın üstünde üzeri işlemeli bir örtü bulunur. Kâbe'nin doğu köşesinde **Hacerül Esved** denilen bir taş vardır. Kabe'nin bulunduğu yere “**güvenlikle ibadet edilecek yer**” anlamına gelen **Mescidül Haram** ismi verilir.

Kâbe'yi ilk defa Âdem, daha sonra ise Hz. İbrahim, oğlu İsmail ile birlikte yapmıştır. Allah İbrahim'e buraya insanları çağırmasını emretmiş, o da bu emri yerine getirerek insanları çağırmıştır. Hac suresi 27. ayette: “**İnsanları hacca çağır, yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan sana gelsinler.**” buyrulmuştur.

1.4.2. Safa ve Merve

Safa ve Merve, Kâbe'nin yakınındaki iki tepenin adıdır. Güneydeki Safa, kuzeydeki ise Merve'dir. Araları yaklaşık 350 metre kadardır. Hac ve umre esnasında bu iki tepe arasında gidip gelinir. Buna “**say**” ismi verilir ve hacıların say yapması vaciptir.

1.4.3. Arafat Dağı

Mekke şehrinin güneydoğusunda, yaklaşık 25 km kadar uzağındadır. Haccın farzlarından biri de Kurban Bayramı'ndan bir gün önce hacıların burada toplanmasıdır. Bazı İslâmî kaynaklara göre Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın bulunduğu yerdir. Peygamberimiz Veda Hutbesi'ni bu bölgede okumuştur (M. 632).

1.4.4. Müzdelife ve Mina

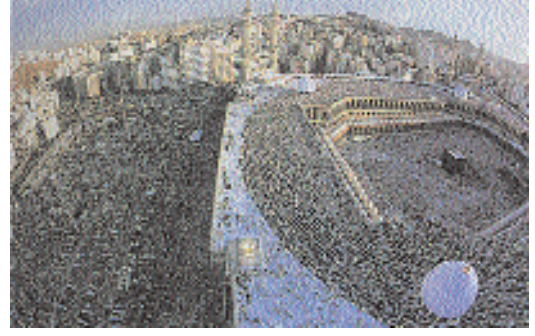
Müzdelife: Mekke şehrinde Arafat ile Mina bölgesi arasındaki bölgedir. Hac esnasında Arafat dönüşü Müzdelife bölgesinde bir miktar durmak vaciptir. Hacılar burada akşam ve yatsı namazlarını birleştirerek cemaatle kılarlar.

Mina : Mekke'nin doğusundaki dağların eteğinden Arafat'a giden yol üzerinde bulunan yerdir. Hac ibadeti esnasında kurban kesmek ve şeytan taşlamak için buraya gidilir. Rivayete göre, Hz. İbrahim, oğlu İsmail'i kurban etmek için buraya götürmüştü, kendisine burada Allah tarafından bir koç hediye edilmiş Hz. İsmail kurtulmuştu.

1.5. Hac Nasıl Yapılır?

Hacca gitmeye niyet eden kimse önce tövbe eder. Yakınları, dostları ile helâlleşir. Hak sahiplerinin borçlarını öder. Mikat yeri denilen yere geldiğinde gerekli temizliğini yapar, 2 rekât namaz kılar ve ihrama girer.

Kâbe'nin üstten görünüşü

Haccın farzı üçtür:

1.5.1. İhrama girmek : İhram, vücudun belden itibaren alt ve üst kısmına sarılan uzunca havlu gibi peştemaldır. İhrama giren kişi “**telbiye**”(*) adı verilen duayı okur. “Lebbeyk Allahümme lebbeyk” diye başlayan duanın Türkçesi şudur: “**Allah’ım senin çağrına uydum. Allah’ım buyur. Senin ortağın yoktur. Hamt (şükür), nimet ve mülk senindir. Senin ortağın yoktur.**”

1.5.2. Vakfeye durmak : Kurban Bayramı’ndan bir gün önce Arafat denilen yerde bir miktar durup dua ve ibadet etmektir.

1.5.3. Kâbe’yi tavaf : Haccın üçüncü farzıdır. Kurban Bayramı’nın ilk üç gününde Kâbe’yi tavaf etmektir. Belli dualar okunarak ve usulüne göre Kâbe’nin etrafında yedi defa dönerek tavaf yapılır.

Hac ibadeti usulüne göre şöyle yapılır:

Zilhicce ayının sekizinci günü Mekke’ye gelen hacılar Mina’ya giderler. Arefe günü sabahleyin Arafat’a giderler ve güneş batıncaya kadar Arafat’ta dururlar (Buna vakfe denir). O geceyi Müzdelife bölgesinde geçirirler. Bayramın birinci gününde Cemre denilen şeytanlara yedi taş atarlar. Kurban kesilir. Hacılar Kâbe’yi veda tavafı denilen tavafı yaptıktan sonra, erkekler saç traş olarak ihramdan çıkarlar. Böylece hac görevlerini yerine getirmiş olurlar.

(*) Lebbeyk, Allahümme lebbeyk, Lâ şerike leke Lebbeyk, innel hamde ve ni’mete leke vel mülk lâ şerike lek.

1.6. Umre

Umre, hac ibadetinin yerine getirildiği arefe ve Kurban Bayramının dört günü dışında yapılır. Kâbe tavaf edildikten sonra sa'y edilip ihramdan çıkılarak yapılan ibadettir. Peygamberimiz **“Umre, kendisiyle öbür umre arasında işlenen (küçük) günahların bağışlanmasına neden olur.”** (Buhari, Umre 1) buyurmuştur. Umre yapmak sünnettir.

1.7. Medine’yi ve Mescid-i Nebi’yi Ziyaret

Medine, Arabistan’ın en önemli şehirlerinden biridir. Peygamberimiz Mekke’den Medine’ye hicret etmiş, buraya yerleşmiş ve İslâm’ı buradan yaymıştır. Medine’nin Peygamberimiz hicret etmeden önceki ismi **Yesrib**’dir.

Mescid-i Nebi Peygamberimizin, hicretten sonra sahabelerle beraber Medine şehrinde inşa ettiği mescide verilen isimdir.

Peygamberimiz zamanında kerpiçten yapılmış olan bina şimdi çok modern bir hâle gelmiştir. Peygamberimizin kabri (**Ravza-i Mutahhera**)bu mescit içinde bulunmaktadır.

Peygamberimiz : **“Yalnız üç mescit için ziyarete gidilir.”** buyurmuştur. **Mescid-i Haram** (Mekke) **Mescid-i nebi** (Medine), **Mescid-i Aksa** (Kudüs). Diğer hadiste ise **“Benim mescidimde (Mescid-i Nebi) kılınan namaz, Mescid-i Haram hariç diğer mescidlerde kılınan namazlardan daha sevaplıdır.”** (Hadis Ansiklopedisi, Cilt.17, s.88) buyurmuştur. Başka bir hadiste: **“Bir kimse hac ettikten sonra kabrimi ziyaret ederse hayatımda beni ziyaret etmiş gibidir.”** (Kenzülirfan, H.N.326) buyurmuştur.

1.8. Haccın İnsan Davranışları Üzerindeki Etkisi

Allah’ın bize emrettiği, yani yapmamızı istediği işlerde muhakkak bizler için iyi ve güzel olan yönler bulunmaktadır. Hac ibadetinin de insan ve toplum üzerinde bazı olumlu etkileri bulunmaktadır.

1. İnsan hac ibadetini yapmakla sabırlı olmasını öğrenir.
2. Kişinin bilgi ve görgüsü artar.
3. Kardeşlik, yardımlaşma, dayanışma duyguları gelişir.
4. Kişilerde eşitlik ve adalet duyguları gelişir.

2. KURBAN İBADETİ

2.1. Dinlerde Kurban

Kurban sözlükte, yakınlaşmak anlamına gelir.

Terim olarak anlamı: Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için belli özellikleri olan hayvanı kesmek suretiyle yapılan ibadettir.

İnsanlık tarihi incelendiği zaman görülür ki kurban insanlıkla başlamış, amacı farklı olmakla beraber, bütün dinlerde ve devirlerde devam edegelmiştir.

Dinler tarihinde de görürüz ki, kurbanlar sunarak mabutlara yaklaşma olayı, insanlıkla beraber var olmuş, fakat çeşitli devir ve yerlerde ilahî düşüncenin yerini, insanî düşünce ve uygulamalar almıştır. Bununla beraber, hemen tüm dinlerde ve toplumlarda kurban ibadeti görülmüştür. İnançlar ve ibadetler devam ettiği müddetçe de bu devam edecektir.

Kur'anikerim'de ise Hz. Âdem zamanında uygulanmış kurban bize şu ayetle bildirilmektedir. **“Ey Resulüm, Ehli kitaba Âdem'in iki oğlunun haberlerini hakkıyla oku. Onlar Allah'ın rızasını kazanmak için kurban sunmuşlardı da birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul olunmamıştı.”** (Maide 27) Yine hac suresi 34. ayette bütün dinlerde kurban olduğu belirtilir.

Değişik dinlerde, bazı varlıklara kurban keserek yakınlaşmak amaçlanır. Bu amaçla kendisine kurban sunulan bazı varlıkları şöyle sıralayabiliriz:

- a) Çeşitli ilâhlar
- b) Azizler ve veliler
- c) Ölü ruhlar
- d) Melekler

Bir koç başı

Dinimiz Allah'tan başkası için kurban kesilemeyeceğini belirtir.

2.2. Hz. İbrahim ve Kurban

Kurban ibadetinin tarihi oldukça eskidir. kavmine peygamber olarak gönderildi. İnsanları yıldızlara ve putlara tapmaktan alıkoymak için çok uğraştı. Hz. İbrahim Sare isminde bir kadın ile evli idi. Ondan çocuğu olmuyordu. Allah'tan kendisine bir evlât vermesi hususunda istekte bulundu ve bunun için adak adadı. Hz. Sare'nin tavsiyesi üzerine Hz. Hacer ile evlendi bu evliliğinden Hz. İsmail dünyaya geldi. Hz. İbrahim Allah'ın emri ile eşi Hacer'i ve İsmail'i yanına alarak o zaman ıssız bir yer olan şimdiki Mekke'nin bulunduğu yere geldi. Hz. İbrahim Allah'a adadığı adağını unutmuş idi, gördüğü rüya üzerine oğlunu kurban etmek istedi. Tam kurban etmek üzere iken Allah kendilerine kurbanlık bir koç hediye etti. Kur'anikerim'de **“(İbrahim) Rabbim! Bana iyilerden olacak bir çocuk ver dedi. Biz de ona yumuşak huylu bir oğlan müjdeledik. Çocuk kendisinin yanı sıra yürümeye başlayınca “Oğlum! Ben uykuda iken seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin?” dedi. “Babacığım! Sana ne emredildiyse onu yap. Allah'ın izni ile, sabredenlerden olduğunu göreceksin dedi. Böylece ikisi de Allah'a teslimiyet gösterip, babası oğlunu alını üzerine yatırınca, biz “Ey İbrahim! Rüyayı gerçekleştirdin; işte biz iyi davrananları böylece ödüllendiririz.” diye seslendik. Ona fidyeye olarak büyük bir kurbanlık verdik.” (Saffet 99-109)** buyrulmaktadır.

Böylece Hz. İbrahim'den bu yana kurban kesmek dinsel bir ibadet olarak süregelmiştir.

Bu diğer insanlardan yapılması istenen bir şey değildir. Hz. İbrahim'in Allah'a teslimiyetinin bir ölçüsü ve Allah ile Peygamberi ve sevgili kulu İbrahim arasında geçen özel bir konudur. Sonuçta Allah kimseden olumsuz bir şey yapmasını istememiştir.

2.3. Kurban Nasıl Kesilir?

Dinimizce zengin olan Müslümanların Kurban Bayramı'nın ilk üç gününde kurban kesmeleri vaciptir.

Kurban nelerden kesilir?

Kurban : Deve, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlardan kesilir. İki yaşını doldurmamış deve ve dana, bir yaşını doldurmamış kuzu ve oğlak kurban olmaz.

Kurban, Kurban Bayramı'nın birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde kesilir. Ancak bayramın birinci günü bayram namazı kıldıktan sonra kesilirse daha iyi olur.

Kurbanlık hayvan, incitilmeden uygun bir yere getirilir. Yönü kıbleye gelecek şekilde yatırılır. Ayakları bağlanır ve **Bismillahi Allahu ekber** denilerek kesilir. Kurban keserken şu duanın okunması iyidir. **“Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, alemlerin Rabbi olan Allah içindir. Onun ortağı yoktur.”**

Kurban keserken kurbanlık hayvana eziyet çek-tirmemeli, kör, kesmeyen, paslı bıçaklar ile kesilmemeli, hayvanların gözleri bağlanmalı, onu itip kakmadan güzelce kesilmelidir. Her türlü canlıya karşı gösterilen saygı; Allah'a gösterilen saygı demektir. Ayrıca kurban atıklarıyla çevre kirletilmemelidir.

2.4. Kurban, Allah'a Yakınlaşmanın Bir Aracıdır

Kur'anikerim'de **“Bu hayvanların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşacaktır. Allah'a ulaşacak olan ancak sizin (ona olan) saygınızdır. Size doğru yolu gösterdiğinden, Allah'ı yüceltmeniz için onları böylece sizin buyruğunuza vermiştir. (Ey Muhammed) iyi davrananları müjdele.”** (Hac 37) buyrulmaktadır. Kurban kesmek Allah'ın verdiği zenginliğin ve nimetlerine şükretmenin bir ifadesidir. Fakirlere dağıtılan etlerle sevindirdiğimiz fakirler sebebiyle bizler Allah'ın hoşnutluğunu kazanabiliriz.

Allah'a kulluk eden, onun emir ve yasaklarını yerine getiren kişiler için, kurban, Allah'ın yolunda her şeylerini, canlarını bile feda edebileceklerinin güzel bir göstergesidir.

2.5. Kurban, İnsanlar Arasında Dayanışmayı Sağlar

Kur'anikerim'de; **“Allah'ın onlara rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde kurban ederken, onun adını anınsalar, siz de bunlardan yiyin, çaresiz kalmış yoksulu da doyurun.”** (Hac 28)

Kurban insanlar arasında birlik, beraberlik ve dayanışmayı sağlayan en önemli ibadetlerden biridir. Bu ibaret kardeşlik ve yardımlaşma ruhunu canlandırır. Kurban eti genellikle üçe bölünür. Bir kısmı evde çoluk çocukla beraber yenir; bir kısmı komşulara, eş ve dostlara ikram edilir; bir kısmı da yoksullara dağıtılır.

Özellikle geçim sıkıntısı içinde olup et satın alamayan ailelerin kurban eti ile desteklenmesinin ne kadar önemli olduğu ortadadır. Zenginlerde paylaşma duygusunu geliştirir, onların dünya malına aşırı bağlanmalarını engeller.

Fakir ailelere verilen kurban etleri, fakirlerde zenginlere karşı güzel duygularının oluşmasını sağlar.

ARAŞTIRMA VE UYGULAMALAR

1. Hac ibadeti ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi doğrudur?
A) Her zaman yapılır. B) Hac mevsiminde yapılır.
2. Zengin Müslümanlar için hac ibadeti ömür boyunca bir defa farzdır? Doğru olanı işaretleyiniz.
A) Doğru () B) Yanlış ()
3. Kurban, zenginler için vacip ibadet türüne dahildir?
A) Doğru () B) Yanlış ()
4. Hac ibadeti yaparken erkek hacılar ihram adı verilen bir kıyafete bürünürler.
A) Doğru () B) Yanlış ()
5. Haccın farzlarından olan ve “durma” manasına gelen ibadetin ismi dir.
6. Hacerül-Esved taşı bulunmaktadır?
7. Umre, sünnettir?
A) Doğru () B) Yanlış ()
8. Hazreti Peygamberin kabri aşağıdakilerden hangisindedir?
A) Mekke’de B) Medine’de
9. Kurban ibadetinin amacı, Müslümanlara Allah yolunda yapmayı öğretir.

ÖZET

Hac; İslâmın beş şartından biri olup, zenginler için yaşam süresince bir defa yapılması farz olan bir ibadettir.

Hac ibadetinin kişilere hem maddî, hem de manevî bir çok faydası bulunmaktadır. Önce insanda; üstünlük duygularını kaldırıp, kişiye Allah katında, bütün insanların eşit olduğu duygusunu verir. Hac çeşitli ülkelerden gelen kişilerin birbirleri ile tanışıp, sorunlarını görüşmesi için de uygun ortam hazırlamaktadır.

Kurban; Kurban Bayramı'nın ilk üç gününde sağlıklı ve kesim şartları önceden belli olan koyun, keçi, sığır gibi hayvanların, Allah rızası için kesilip etlerinin yoksullara dağıtılması ile belirlenen bir ibadettir. Vacib ibadetlerdendir.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Kurban derisinin tasarrufu ile ilgili aşağıdakilerden hangisi en doğrudur?
 - A) Hayır kurumlarına vermek
 - B) Evde alıkoymak
 - C) Satmak
 - D) Hiçbiri
3. Hangi hayvan kurban edilmez?
 - A) Koyun
 - B) Keçi
 - C) İnek
 - D) Horoz
4. Hac ibadeti yılda kaç kez yapılır?
 - A) Bir
 - B) İki
 - C) Üç
 - D) Hiçbiri
5. Aşağıdakilerden hangisi haccın farzlarından?
 - A) Tavaf
 - B) Sa'y
 - C) Dua
 - D) Hiçbiri
6. Aşağıdakilerden hangisi haccın şartlarından **değildir**?
 - A) Yol masraflarını karşılayacak kadar zengin olmak
 - B) Sağlıklı olmak
 - C) Müslüman ve hür olmak
 - D) Yaşlı olmak
7. Mikat yerinde hacılar aşağıdakilerden hangisini yapmaz?
 - A) İhrama girer
 - B) Boy abdesti alır
 - C) 2 rekat namaz kılar
 - D) Başına örtü örter
8. Dana, deve gibi hayvanların kurban edilebilmesi için kaç yaşını doldurması gerekir?
 - A) 1
 - B) 2
 - C) 3
 - D) 4
9. Koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanların kurban edilebilmesi kaç yaşını doldurması gerekir?
 - A) 1
 - B) 2
 - C) 3
 - D) 4

